

Олійник Яна Анатоліївна,

студентка другого курсу магістратури юридичного факультету

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Новосад Анастасія Сергіївна,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

юридичного факультету Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ЕКСПЕРТ З ПИТАНЬ ПРАВА В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Однією із новел, яка присутня в оновленому Цивільному процесуальному кодексі України є запровадження інституту експерта з питань права, що викликало занепокоєння серед правників. Так, існує думка, що введення в судовий процес експерта, який надаватиме свої висновки з питань права, суперечить принципу «*jus novit curia*» («суд знає право»), який означає, що кожен професійний суддя є юристом, тобто по суті він сам і є експертом з правових питань і повинен краще за будь-якого спеціаліста самостійно їх вирішувати [1].

Окремі аспекти даного питання вивчали такі науковці, як М. Корнієнко, Н. Зозуля, О. Кармаза, Д. Кушерець, В. В. Сулім, Т. В. Туз тощо.

Метою даної роботи є визначення ролі експерта з питань права в цивільному судочинстві України, а також недоліків і переваг регламентації даного інституту.

Відповідно до ч. 1 ст. 73 Цивільного процесуального кодексу України (далі ЦПК України), як експерт з питань права може залучатися особа, яка має науковий ступінь та є визнаним фахівцем у галузі права. Рішення про допуск до участі в справі експерта з питань права та долучення його висновку до матеріалів справи ухвалюється судом [2].

Натомість правова конструкція «визнаний фахівець у галузі права» є дискусійною, оскільки має оцінний характер, а тому на практиці виникнуть проблеми із пошуком «визнаних фахівців» у галузі права. У зв'язку з цим, деякі автори, вважають, що під час прийняття судом рішення про допуск експерта з питань права до участі в справі та долучення його висновку до матеріалів справи варто брати до уваги такі критерії, як досвід наукової роботи в галузі права; наявність наукових публікацій у фахових виданнях України й іноземних держав, включених до міжнародних наукометричних баз даних, та опублікованих після присудження наукового ступеня; наявність документа, що підтверджує присвоєння вченого звання; ступінь активності участі в конференціях, симпозіумах, круглих столах, яка підтверджується опублікуванням тез його виступу; стажування й навчання за кордоном, які підтверджуються відповідними документами та які легалізовані в порядку, встановленому чинними міжнародними договорами України, тощо [3, с. 33].

Ще одним недоліком є відсутність в законодавстві положень про відвід такому експерту та застережень щодо спеціальної відповідальності такого учасника за відомо неправдиві свідчення.

Однією з переваг є чітко встановлений перелік прав та обов'язків такого учасника, що мають свої особливості [4, с. 427].

Відповідно до ч. 2 ст. 73 ЦПК України, експерт з питань права зобов'язаний з'явитися до суду за його викликом, відповідати на поставлені судом питання, надавати роз'яснення. За відсутності заперечень учасників справи експерт з питань права може брати участь в судовому засіданні в режимі відеоконференції [2].

Відповідно до ч. 3 ст. 73 ЦПК України, експерт з питань права має право знати мету свого виклику до суду, відмовитися від участі у судовому процесі, якщо він не володіє відповідними знаннями, а також право на оплату послуг та на компенсацію витрат, пов'язаних з викликом до суду [2].

Що стосується висновку експерта у галузі права, то він не є доказом, а має консультативний характер і тому не є обов'язковим для суду. Водночас суд може посилатися в рішенні на висновок експерта у галузі права як на джерело відомостей, які в ньому містяться, та має зробити самостійні висновки щодо відповідних питань [4, с. 428].

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ ЦИВІЛЬНОГО,
ТРУДОВОГО ТА ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Окрім того, на відміну від висновку експерта, який покликаний встановити та дослідити обставини, які входять до предмета доказування, тобто, стосується підтвердження обставин, висновок експерта у галузі права може лише дати відповідь щодо можливості застосування аналогії закону, аналогії права або роз'яснити зміст норм іноземного права, при цьому, не маючи своїм призначенням встановлення чи дослідження обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення сторін.

Висновок експерта у галузі права не є доказом у справі, не є різновидом висновку експерта, може бути поданий учасниками справи лише з обмеженого кола питань права, які стосуються випадків, коли правовідносини сторін не врегульовані або недостатньо врегульовані українським законодавством [5].

Повертаючись до процесуального статусу та ролі експерта з питань права, можна зауважити наступне. Цей інститут, хоч і є новим для України, однак вже тривалий час застосовується в міжнародному праві. Найбільш відомим прикладом є так звані «amicus curiae», що дослівно означає «друг суду». Це особа (до того ж, не тільки фізична), яка не є процесуальною стороною по справі, володіє виключними юридичними або професійними знаннями з важливої теми, що має місце в конкретній справі, і водночас бере участь в її розгляді з метою сприяння винесенню справедливого судового рішення.

У результаті своєї роботи такі «друзі суду» надають суду, що розглядає конкретну справу, «amicus curiae brief», тобто їх думку, погляд, звіт. Особливо розповсюджена така форма правової експертизи є у США та Великій Британії, однак інколи вона застосовується і в країнах з правовими системами континентального права.

Водночас дещо схожою формою правової експертизи є інститут генеральних адвокатів, які діють у структурі Суду Європейського Союзу. Такі «адвокати» надають допомогу суддям, пишучи необов'язкові письмові висновки, що містять рекомендації з розгляду конкретної справи [1].

Отже, експерт з питань права в цивільному судочинстві України відіграє важливу роль тому, що він являється так званим «другом суду», що допомагає в сприянні винесенню справедливого судового рішення. Щодо регламентації інституту експерта з питань права, то вона є сумнівною, адже має більше недоліків, ніж переваг.

Бібліографічні посилання:

1. Зозуля Н. Експерт з питань права: проблема процесуального статусу / Українське право. 14. 12. 2017 року // URL : http://ukrainepravo.com/scientific-thought/legal_analyst/ekspert-z-pitan-prava-problema-protsesualnogo-statusu/.
2. Цивільний процесуальний кодекс: Закон України від 18.03.2004 № 1618- IV // Відомості Верховної Ради України від 08.10. 2004 р. № 40. Ст. 1530.
3. Кармаза О., Кушерець Д. Експерт з питань права в судовому процесі: новели законодавства України. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 10. с. 32-36. // URL : <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/10/7.pdf>.
4. Туз Т. В. Експерт з питань права як учасник судового процесу: проблемні аспекти / Грані права: XXI століття : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 19 травня 2018 р.) У 2-х т. Т. 1 / за ред. Г. О. Ульянової ; уклад.: Ю. Д. Батан, М. В. Сиротко [та ін.] – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 426-428.
5. Корнієнко М. Новели цивільного процесу України: експертиза з питань права року // URL : <http://justa.com.ua/blog/noveli-tsivilnogo-protsesu-ukrayini-ekspertiza-z-pitan-prava>.